

WPŁYW ZESPOŁU WYCZERPANIA ZAWODOWEGO NA NIEZDOLNOŚĆ KONSENSUALNĄ DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

THE IMPACT OF BURNOUT SYNDROME ON THE LEGAL CAPACITY TO ENTER INTO MARRIAGE

Ks. prof. dr hab. Ginter Dzierżon

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska
e-mail: g.dzierzon@uksw.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-5116-959X>

Abstrakt

Zasadniczym przedmiotem uwagi Autora w tym opracowaniu stało się zagadnienie wpływu zespołu wyczerpania zawodowego (*Burnout Syndrome*) na niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa. Wskazał, iż jak dotąd tematyka ta nie była podejmowana w literaturze kanonistycznej. W podjętym badaniu zadowalających wyników nie przyniosła kwerenda przeprowadzona nad orzecznictwem Roty Rzymskiej, gdyż w trybunale tym żadna sprawa nie była prowadzona przy współudziale zespołu wyczerpania zawodowego. Autor zauważył jednak, iż w kilku orzeczeniach pojawił się termin *burn-out*, powiązany z depresją nupturienta. Ten faktor, a także pracoholizm podnoszony w literaturze psychologicznej i medycznej stały dla niego bazą do podjęcia zamierzonej tematyki, ponieważ zagadnienia z tego zakresu były podejmowane przez kanonistów. Głównym celem badawczym tego opracowania stała się recepcja osiągnięć psychologii i nauk medycznych w obszar kanonistyczny, w oparciu o zasadę „czystości metodologicznej”. Stosując metodę analityczną oraz dogmatyczno-prawną Autor skłania się ku tezie, iż sprawy ze współudziałem *Burnout Syndrome*, w zależności od zaistniałych uwarunkowań, powinny być prowadzone z jednego z tytułów określonych w kan. 1095, 2°-3°, a więc z poważnego braku rozeznania oceniającego bądź niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich.

Słowa kluczowe: zespół wyczerpania zawodowego, niezdolność do zawarcia małżeństwa, małżeństwo kanoniczne

Abstract

The author's primary focus in this study was the impact of burnout syndrome on consensual incapacity to marry. He pointed out that this topic had not been addressed in canon law literature to date. In his research, a search of the Roman Rota's case law yielded no satisfactory results, as no case involving burnout syndrome was conducted in that tribunal. However, the author noted that the term „burnout”, associated with the prospective spouse's depression, appeared in several rulings. This factor, along with workaholism, raised in psychological and medical literature, provided the basis for his intended topic, as issues in this area were addressed by canonists. The main research goal of this study was to apply the achievements of psychology and medical science to canon law, based on the principle of „methodological purity”. Using an analytical and dogmatic-legal approach, the author leans toward the thesis that cases involving burnout syndrome, depending on the circumstances, should be pursued under one of the grounds specified in Canon 1095, 2°-3°: grave lack of discretion of judgment or incapacity to assume the essential obligations of marriage.

Keywords: burnout syndrome, incapacity to marry, canonical marriage

Wprowadzenie

Wypalenie zawodowe (*Burnout Syndrome*) stanowi jeden z najczęściej opisywanych fenomenów psychologicznych związanych z funkcjonowaniem jednostki w środowisku pracy; jednocześnie jest to jeden z najbardziej problematycznych pojęciowo konstruktów w psychologii zdrowia i psychopatologii. Pomimo wieloletnich badań empirycznych oraz szerokiego stosowania tego pojęcia w praktyce klinicznej, status wypalenia zawodowego pozostaje nadal niejednoznaczny zarówno na poziomie definicyjnym, jak i nozologicznym.

Szczególnie wyraźnie wypalenie zawodowe uwidacznia się w zawodach wysokiego ryzyka, takich jak opieka zdrowotna, ratownictwo, służby mundurowe czy medycyna sądowa. Przeglądy systematyczne dotyczące strażaków oraz personelu medycznego pracującego na oddziałach intensywnej terapii wskazują na istotny związek zachodzący pomiędzy wypaleniem a specyficznymi stresorami, do których z jednej strony zalicza się permanentną gotowość do działania, z drugiej zaś, odpowiedzialność za życie innych. Należy dodać, iż we wspomnianych grupach zawodowych wypalenie często współwystępuje z obniżoną satysfakcją z pracy, co zdaje się wskazywać, że subiektywne poczucie sensu, uznania i sprawczości pełni funkcję bufora chroniącego przed rozwojem zespołu wypalenia.

Pojęcie zespołu wyczerpania zawodowego zostało wprowadzone w latach 70. przez Herberta Freudenbergera na określenie stanu niedyspozycji wynikającej z nadmiernych wymagań stawianych przez pewne środowiska bądź osobę (osoby) [Freudenberger 1974, 159-66; Okła i Stueden 1998, 119; Gembalska-Kwiecień i Żurakowski 2016, 73; Demerout 2024, 494]. W literaturze przedmiotu wskazany okres uznaje się za przełomowy w podjęciu systematycznego namysłu nad tym zespołem. W latach 80. rozpoczęto kontrolowane badania w tej kwestii. Stąd też dzięki nim obecnie zjawisko to jest stosunkowo dobrze poznane [Siemiński, Nitka-Siemińska, i Nyka 2007, 45-46].

Zasadniczym przedmiotem uwagi w tym opracowaniu stanie się problem wpływu zespołu wyczerpania zawodowego na niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa kanonicznego. Realizacja tego celu badawczego domaga się jednak skorzystania z rezultatów badań z zakresu psychologii, od których nie można abstrahować.

1. Zespół wypalenia zawodowego w ujęciu psychologicznym

1.1. Definicje

W literaturze przedmiotu można znaleźć szerokie spektrum definicji interesującego nas zespołu. Na użytek tego opracowania przytoczymy tylko niektóre z nich. Generalnie wypalenie zawodowe jest utrwaloną reakcją na przewlekłe działające w pracy stresory zarówno emocjonalne, jak i interpersonalne [Kaczmarek 2019, 66]. Jak zauważyła Natalia Pytel, w publikacjach definicja wypalenia zawodowego ewoluowała. Początkowo odnoślono to zaburzenie do pewnych grup: najpierw do sportowców; następnie do – pracowników służby zdrowia. Herbert Freudenberger wraz z Geraldin Richelson utrzymywali, iż chodzi o stan przejawiający się w zmęczeniu oraz frustracji, wynikający z poświęcenia się jednostki pewnej sprawie będącej przedmiotem jej szczególnego zainteresowania, a także ze sposobu życia, bycia w związku, co w efekcie nie przyniosło pożądanego skutku [Pytel 2020, 72]. Christina Maslach postrzegała zespół wypalenia zawodowego jako stan wyczerpania emocjonalnego, prowadzący do depersonalizacji i obniżonego poziomu własnych dokonań [Maslach 2000, 15; zob. Pytel 2020, 72; Bańkowska 2016, 257-58].

Aleksandra Kaczmarek przytoczyła definicję opracowaną przez Wilmara Schaufeliego i Dirka Enzmanna, według których „wypalenie jest uporczywym, negatywnym stanem związanym z pracą, występującym u osób ogólnie

zdrowych. Charakteryzuje się on głównie wyczerpaniem, któremu towarzyszy dyskomfort psychiczny i fizyczny, poczucie zmniejszonej skuteczności, obniżona motywacja oraz dysfunkcyjne postawy i zachowania w pracy. Ten stan rozwija się stopniowo, wynikając z rozbieżności zachodzącej pomiędzy intencjami a realiami życia zawodowego. Wypalenie często jest procesem samonapędzającym się z powodu nieadekwatnych strategii radzenia sobie” [Kaczmarek 2019, 66]. Według Kaczmarek w definicji tej wyeksponowano najistotniejsze aspekty zespołu, wskazując zarazem, co w nim nie jest istotne [tamże]. Podobnie Anna Gembalska-Kwiecień i Zbigniew Żurakowski utrzymują, iż „wypalenie zawodowe jest syndromem, na który składają się: wyczerpanie emocjonalne, depersonalizacja i obniżenie oceny własnych dokonań zawodowych. Syndrom ów może występować u osób, które pracują z innymi. Wyczerpanie emocjonalne dotyczy poczucia przeciążenia emocjonalnego i znacznego uszczuplenia posiadanych zasobów energetycznych na skutek kontaktów z innymi. Depersonalizacja wiąże się natomiast z negatywnym, nierzadko wręcz bezdusznym, a w najlepszym razie nazbyt obojętnym reagowaniem na innych ludzi będących odbiorcami pomocy danej osoby [...]. Zaś obniżona ocena dokonań własnych odnosi się do radykalnego spadku poczucia swoich kompetencji i utraty przeświadczenia o możliwości odnoszenia sukcesów w pracy z ludźmi. Wiąże się to również z negatywną samooceną” [Gembalska-Kwiecień i Żurakowski 2016, 74-75]. Należy podkreślić, iż dominująca w literaturze przedmiotu koncepcja wypalenia, wywodząca się z prac Christiny Maslach i jej współpracowników, pomimo krytyki dotyczącej operacjonalizacji i różnic kulturowych, nadal stanowi podstawę większości badań empirycznych oraz narzędzi pomiarowych stosowanych w badaniach populacyjnych i klinicznych. Kluczowym elementem tej definicji jest osadzenie wypalenia w kontekście pracy zawodowej oraz jego związek z przewlekłym, nieadekwatnie regulowanym stresem zawodowym, co odróżnia ten konstrukt od zaburzeń adaptacyjnych, zaburzeń związanych ze strachem i lękiem oraz zaburzeń nastroju.

1.2. Struktura wypalenia zawodowego

W psychologii z definicjami wiąże się także tworzenie pewnych modeli teoretycznych. Taki proces ma również miejsce w przypadku zespołu wyczerpania zawodowego. Interesujący nas zespół nie jest bowiem postrzegany jako proste zjawisko, ale ma charakter złożony [Okła i Stueden 1998, 121]. Jednym z modeli jest model wielowymiarowy, w którym wyodrębniono

komponenty składowe: wyczerpanie emocjonalne, wiążące się z przeciążeniem emocjonalnym oraz znaczną redukcją zasobów energetycznych, sprokurowaną zaistniałymi relacjami interpersonalnymi, znajdującymi odzwierciedlenie w poczuciu depresji, braku oparcia w innych oraz bezradności. Objawami tego stanu są: po pierwsze, utrata ochoty do pracy, znaczne uszczuplenie zainteresowania sprawami zawodowymi, redukcja aktywności, pesymizm, napięcie psychofizyczne oraz drażliwość; po drugie, depersonalizacja, przejawiająca się w bezduśnym nastawieniu w relacjach z innymi osobami, co znajduje wyraz w unikaniu i obojętności wobec problemów egzystencjalnych innych ludzi, powierzchowności relacji międzyludzkich, a także dążeniu do krótkotrwałych sformalizowanych kontaktów; po trzecie, obniżona ocena własnych dokonań, w wyniku czego zauważalne stają się z jednej strony spadek własnych umiejętności, z drugiej zaś, pesymistyczne przeświadczenie o własnych możliwościach co do odniesienia sukcesów w pracy zawodowej [tamże, 120; Kaczmarek 2019, 68-69; Siemiński, Nitka-Siemińska, i Nyka 2007, 46-47].

1.3. Etapy

W namyśle nad zjawiskiem wypalenia zawodowego badacze wyróżniają pewne etapy. Wskazują, iż najpierw pojawia się grzeczność wiążąca się z aktywnością w pracy zawodowej, by następnie przerodzić się i ujawnić w postaci poczucia winy, bezsilności, braku sukcesów, pesymizmu co do możliwości osiągnięcia sukcesów w pracy zawodowej, a także w pogorszeniu zdrowia [Gawron 2025, 8]. Aleksandra Kaczmarek, powołując się na Freudenbergera i Gaila Northa, zwróciła uwagę, iż mamy do czynienia z pewnym procesem. Stąd też wyróżniła kilka faz. Najpierw w świadomości jednostki powstaje przeświadczenie, że ciągle powinna ona udowodniać własną wartość, przy jednoczesnym braku tolerancji co do własnych ograniczeń, w wyniku czego dochodzi do większego zaangażowania w pracę w celu pokazania własnej wartości i przydatności zawodowej. Ten stan przejawia się w zaniedbywaniu własnych potrzeb. W fazie drugiej z kolei dochodzi do przewartościowania własnych życiowych priorytetów, wiążącego się z izolacją jednostki od otaczającego świata. Wreszcie w procesie tym pojawia się kolejna faza, bardziej dramatyczna, w której człowiek zaczyna szukać pomocy innych; jeśli to nie będzie miało miejsca, wówczas następuje całkowite wycofywanie się oraz kategoryczne zmiany w zachowaniu. Należy dopowiedzieć, iż ostatnie dwie fazy z reguły wiążą się z pojawieniem się depresji [Kaczmarek 2019, 74-75].

1.4. Czynniki ryzyka

W publikacjach poświęconych interesującej nas problematyce wskazuje się też na pewne czynniki ryzyka. Zalicza się do nich: po pierwsze, czynniki osobowościowe objawiające się w zdolności do podejmowania wyzwań, zaangażowaniu w nałożone zadania, a także skłonności do nadmiernego emocjonalnego zaangażowania w pracę [Demerout 2024, 499]. Autorzy artykułu *Przyczyny i skutki wypalenia zawodowego* utrzymują, iż w tym wypadku nie można też abstrahować od pewnego faktora, za który z jednej strony uznaje się niewłaściwe gospodarowanie własnymi zasobami energetycznymi [Gembalska-Kwiecień i Żurakowski 2016, 77-81], z drugiej zaś, nie można też pominąć sfery kontaktów międzyludzkich, zakresowo obejmujących konflikty interpersonalne, mobbing, poczucie niższej wartości w gronie pracowników oraz obszaru źródeł stresu zawodowego, związanych z błędną organizacją środowiska pracy, znajdującą wyraz w nadmiernym zaabsorbowaniu napięcia pracy, braku wsparcia pracownika przez przełożonych [Cao, Che Hassan, i Khaizer Omar 2024, 1-21; Seidler, Thinschmidt, Deckert, i in. 2014, 1-13], niewłaściwych relacji pomiędzy pracownikami a przełożonymi, itp. [Bańkowska 2016, 258; Pytel 2020, 76].

1.5. Kryteria rozpoznawania

Obecnie wypalenia zawodowego nie uznaje się za odrębną jednostkę chorobową. Niemniej jednak toczy się dyskusja czy *Burnout Syndrome* nie uznac za chorobę [Bianchi, Schonfeld, i Laurent 2015, 1-3]. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) zakwalifikowała zespół do kategorii syndromów, a nie chorób [Gawron 2025, 8]. Należy dopowiedzieć, iż w ICD-10¹ zespół ten usadowiono w dziale XXI *Czynniki wpływające na stan zdrowia i kontakt ze służbą zdrowia* w kategorii Z 73 *Problemy związane z trudnościami żywieniowymi*, w podkategorii *Wypalenie się. Stan wyczerpania życiowego* (Z 73.0) [Bańkowska 2016, 259]. Taką kolokacją tym samym potwierdzono jego pozachorobowy charakter. W DSM-5² oraz DSM-5-TR³ z kolei wypalenia zawodowego nie rozpoznano odrębnie diagnostycznie; jedyną formalnie uznawaną jednostką w tym obszarze pozostają depresja oraz inne zaburzenia nastroju

¹ *Classification of Mental and Behavioural Disorder. Clinical descriptions and diagnostics guidelines*, Geneva 1992.

² *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*, Washington, DC-London 2013.

³ *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Fifth Edition Text Revision DSM-5-TR™*, Washington, DC 2022.

i adaptacyjne. Taki status nozologiczny ma istotne znaczenie zarówno dla praktyki klinicznej, jak i dla systemów orzeczniczych i ubezpieczeniowych.

W ICD-11⁴ wypalenie zawodowe oznaczono kodem QD85, definiując je „jako syndrom wynikający z przewlekłego stresu w miejscu pracy, który nie został skutecznie opanowany”. Zakresowo obejmuje on trzy wymiary: poczucie wyczerpania lub braku energii, zwiększony dystans psychiczny wobec wykonywanej pracy bądź poczucie negatywizmu, cynizmu związane z jej wykonywaniem oraz poczucie nieskuteczności oraz braku spełnienia. Wypalenie zawodowe odnosi się do zjawisk zachodzących w kontekście zawodowym; nie powinno być jednak stosowane do opisu doświadczeń w innych dziedzinach życia. Klasyfikuje się je jako fenomen zawodowy wynikający z chronicznego stresu w miejscu pracy, który nie został skutecznie opanowany, jednoznacznie zaznaczając, że nie jest ono jednostką chorobową.

W klasyfikacji tej określono też kryteria wyłączenia: zaburzenia adaptacyjne (6B43), zaburzenia w szczególności związane ze stresem (6B40-6B4Z), zaburzenia związane z lękiem lub strachem (6B00-6B0Z) oraz zaburzenia nastroju (6A60-6A8Z).

Jak dotąd nie wypracowano jeszcze ścisłych kryteriów rozpoznawania zespołu. Mówi się jedynie o możliwości oceny stopnia spotęgowania natężenia jego objawów. Trudność z ustaleniem kryteriów wynika z faktu, iż przebieg zaburzenia ma charakter linearny przebiegający od stanu pełnego zdrowia aż do stanu zupełnego wyczerpania. Stąd też wypracowano jedynie skale pozwalające mierzyć przebieg zaburzenia. Najczęściej stosowanym jest kwestionariusz *Maslach Burnout Inventory*, *MBI* z 1981 r., autorstwa Maslach [Siemiński, Nitka-Siemińska, i Nyka 2007, 47]. W ICD-11, w którym wyeksponowano trzy czynniki charakterystyczne dla wypalenia zawodowego: poczucie utraty energii i wyczerpania, pogłębiający się dystans psychiczny względem wykonywanej pracy powiązany z uczuciem negatywizmu bądź cynizmu oraz poczucie nieskuteczności i brak osiągnięć [Gawron 2025, 9].

2. Wpływ zespół wypalenia zawodowego na niezdolność do zawarcia małżeństwa w ujęciu kanonistycznym

Trzeba przypomnieć, iż kierując się tytułem tego opracowania, mamy na myśli wpływ zespołu wypalenia zawodowego nupturienta na jego

⁴ *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 11 Revision (ICD-11)*, <https://www.who.int/standards/classifications/classification-of-diseases> [dostęp: 02.03.2026].

niezdolność do zawarcia małżeństwa kanonicznego. Ujęcie to z kolei pozostaje w ścisłym związku z kanonicznym konceptem niezdolności konsensualnej. Z drugiej strony, trzeba podkreślić, iż w próbie prezentacji tego zagadnienia powinien mieć miejsce proces przejścia rezultatów badań psychologicznych oraz nauk medycznych w obszar kanonistyczny i dostosowania ich do wspomnianego konceptu niezdolności. W literaturze przedmiotu zastosowanie tych reguł określa się mianem „czystości metodologicznej” [Dzierżon 2011, 175-90].

Rozważając to zagadnienie, najpierw należałoby wykorzystać zasoby orzecznictwa Roty Rzymskiej.

2.1. Orzecznictwo Roty Rzymskiej

W orzecznictwie rotalnym pojęcie zespołu stresu pourazowego nie występuje w żadnym opublikowanym wyroku; nie występuje ono też w nieopublikowanych wyrokach. W uzasadnieniach faktycznych kilku nieopublikowanych orzeczeń pojawia się jedynie angielskie słowo „burnout”. W takiej sytuacji należałoby poddać analizie miejsce, w którym występuje ten termin.

2.1.1. Dekret c. Heredia Esteban z 13 lipca 2023 r.

W dekrete c. Heredia Esteban z 13 lipca 2023 r. pozwany w swym oświadczeniu przyznał, iż był wypalony przez ostatnie osiem lat. Zaistniały stan, w którym z jednej strony nie mógł się skupić na powierzonych mu zadaniach, z drugiej zaś został owładnięty nasilającymi się atakami paniki, wynikał z faktu, iż usilnie starał się pogodzić naukę z pracą. Na te uwarunkowania nałożyły się jeszcze niekorzystne okoliczności rodzinne, gdyż ojciec po rozejściu się z żoną zawarł nowy związek. U mężczyzny zdiagnozowano depresję⁵.

⁵ B. 120/2023, *Paulopolitana et Minneapolisana*, Dec. c. Heredia Esteban z 13 lipca 2023 r., nr 9 (nieopublik.): „Conventus ipse in sua declaratione de re affirmat: “I was sleeping twelve hours a day, trying to keep my work-study and get through classes. I couldn’t focus in class, and the panic attacks were getting worse. Ann and I broke up in October, and after a few weeks she started seeing another guy. I decided I needed help and went to see a school psychologist. I was, frankly, psychologically burnt-out from the pas. 8 years. I had been through the divorce of my parents. I had testified in their custody battles and lived with my mom, then my dad, and then back with my mom. I had watched my dad remarry, my mom’s engagement and break-up, and the exchange of the family home. I had found love, betrayal, fatherhood, and adoption. All before I was twenty years old. It was psychological burn-out. The psychologist diagnosed me with severe depression and put me on anti-depressants.

W nrze 11 części *in facto* dekretu przywołano opinię biegłego, który wskazał na pełną słabość jego osobowości (*fragilitas personalitatis conventi*)⁶. 13 lipca 2023 r. potwierdzono wydane 23 lutego 2023 r. afirmatywne rozstrzygnięcie amerykańskiego trybunału niższego stopnia jurysdykcyjnego⁷.

2.1.2. Wyrok c. Defilippi z 20 kwietnia 2006 r.

W sprawie *Vashingtonen*. pozwany był dotknięty już w wieku młodzieńczym zespołem Tourette'a oraz towarzyszącymi jemu zaburzeniami obsesyjno-kompulsywnymi i depresyjnymi. Prowadzący go lekarz wskazał, iż zespół ten często jest powiązany z depresją jednobiegunową. Z akt procesowych wynikało, iż po ukończeniu trzyletnich studiów był on kompletnie wypalony. Po powrocie do domu kontaktował się z rodzicami jedynie wówczas, gdy było to nieodzowne⁸. Z tego powodu, a także ze względu na niedostatki w sferze fizycznej kobiety (ociemniałość), narzeczeństwo stron nie przebiegało bez pewnych trudności⁹.

I learned through counseling that the space cake did not have any permanent affect, but rather flushed to the surface the depression I was experiencing. My mind was tired from the tremendous upheaval and stress I had experienced over the past several years, and I was unable to keep up. The following month, November 1985, I met Karen, and we began dating” (Acta, pp. 46-47). Et ulterius ipsa mulier addidit: “Oh, he was on lithium when we started dating. I can’t remember how long he took that but he was up and down the whole time we were dating” (Acta, p. 31”).

⁶ Tamże, nr 11.

⁷ Tamże, nr 12.

⁸ A. 47/2006, *Vashingtonen*., Dec. c. Defilippi z 20 kwietnia 2006 r., nr 13 (nieopublik.): „Utique vir praecipue describit indicia perturbationis neurologicae s. d. “Tourette’s syndrome”, dum tantummodo innuit de concomitantibus perturbationibus obsessiva-compulsiva et depressiva: hae omnes perturbationes tamen aderant, ita ut unus ex Peritis, qui intervenerunt in hac causa asserat: “The tics, compulsions and depression became a part of his life and learned to live with them”. Et reapse, sicut complexive hauritur ex vadimoniis, d.nus Cordes se gerebat iuxta dynamicam suarum perturbationum. Ipse enim, ad tegenda signa suae perturbationis neurologicae, congressionem aequalium vitabat, solitudinem quaerebat, consuetudines cum amicis fere non colebat vel per breve tempus illas colebat, haud sociabilis erat, taciturnus erat, compensationem exquirebat diligentissime incumbens in studia perficienda et postea in labores exercendos. Ita. v. gr., actrix commemorat: “He completed a 3 yr. Master’s program in a year and a half”, attamen “after this he was «burned out», seu “he returned to his parents’ home and spent about a year in his room, dealing with them only when absolutely necessary”. Postea tamen “He began traveling around the country picking up odd jobs and I imagine still getting money from his folks””.

⁹ Tamże, nr 13.

Turnus rotalny, wyrokując *pro nullitatae matrimonii*, argumentował, iż istniejące w wieku młodzieńczym zaburzenia towarzyszące zespołowi Tourette'a istniały również w momencie zawierania małżeństwa przez strony. Według biegłych zakłócone pożycie małżeńskie było następstwem zaburzeń depresyjnych¹⁰.

2.1.3. Wyrok c. Alwan z 18 lipca 1997 r.

W nrze 20 części *in facto* orzeczenia c. Alwan z 18 lipca 1997 r. pojawia się wątek wyczerpania zawodowego. Ponens wskazał na wystąpienie u powoda depresji powodowanej stresem oraz zaabsorbowaniem pracą (*ex aucto labore ac fatigatione*). Stan psychiczny mężczyzny istniał jednak 34 lata po zawarciu związku stron. W prowadzonej sprawie bardzo trudno było ustalić, jaki był jego stan w czasie zawierania małżeństwa. Według audytora źródeł zaburzeń psychicznych należałoby wprawdzie upatrywać w momencie zawierania związku stron, ale wówczas istniały one w stopniu lekkim¹¹.

2.1.4. Dekret c. Stankiewicz z 17 czerwca 1999 r.

W sprawie *Syracusen* kobieta była przygnębiona przed zawarciem związku z powodu pobieranych korepetycji w trakcie studiów, pracy oraz zawartego małżeństwa. Utrzymywała, iż była wyczerpana i wypalona z powodu piętrzących się trudności egzystencjalnych. Ponens uznał, iż zaistniały stan należałoby postrzegać w kategoriach trudności życiowych; te zaś nie są prawnie relewantne¹².

¹⁰ Tamże, nr 14.

¹¹ A. 93/1997, Sancti Antonii, Dec. c. Alwan z 18 lipca 1997 r., nr 20 (nieopublik.): „Depressio, quae perdurante functione medicae artis, anno 1991, evenit in actore, ex causis notis orta est, scilicet sive ex “stress” sive ex aucto labore ac fatigatione, sive ex terrore belli Sinus Persici, ac minime ex statu psychologico actoris tempore matrimonii, 34 annos antes celebrati. Haec vero habentur in ipsa relatione psychologica: «The patient was initially seen by dr. Charlat on 24 Oct. 90, for complaints of depression and severe work related stress. The patient works at Central Base Dispensary in Aeromedical Services and had become burned out because of excessive and additional responsibilities due to limitations in personnel ... He described increased fatigue...» (Summ. II, p. 38). Depressio haec occurrit triginta quattuor annos post matrimonium, ac perdifficile est demonstrare radices, tempore matrimonii, tenere. Etsi pateret radix perturbationis psychicae in actore tempore nuptiarum, facta probant quod tunc levis ac futtilis erat ut perdurare posset 34 per annos, usque ad suam eruptionem in anno 1991”.

¹² B. 63/1999, *Syracusen.*, Decr. c. Stankiewicz z 17 czerwca 1999 r., nr 10 (nieopublik.): „Iamvero de hisce difficultatibus pars actrix in sua depositione ita enarravit: “I was distressed as the wedding date approached because I was taking extra credits to finish up for graduation,

Z przeprowadzonych analiz części faktycznych rotalnych wyroków i dekretów wynika, iż jedynie w wyroku c. Alwan z 18 lipca 1997 r. można by mówić o pewnych symptomach zespołu wypalenia zawodowego. Należy jednak zwrócić uwagę, iż taki stan mężczyzny pojawił się dopiero 34 lata po zawarciu małżeństwa, a więc nie był on prawnie relewantny. Niemniej jednak nie można wykluczyć, iż w hipotetycznych sprawach mógłby się on pojawić w momencie zawierania małżeństwa. W pozostałych innych rozstrzygnięciach natomiast wystąpiło pojęcie „wyczerpanie”. Należy jednak zauważyć, iż bez względu na istniejące okoliczności wiązało się ono z depresją.

Taki stan orzecznictwa rotalnego, wynika zapewne z faktu, iż jak już wiadomo, w międzynarodowych klasyfikacjach zaburzeń (DSM i ICD) interesującego nas zespołu nie zaliczono do chorób, ale jedynie do syndromów. Z tego powodu powstają poważne trudności w opracowaniu tego zagadnienia z aspektu kanonistycznego.

2.2. Próba rozwiązania zaistniałych trudności

Dysponując takim stanem trzeba postawić pytanie: w jaki sposób należałoby rozwiązać zaistniałe trudności? Wydaje się, iż jedną z przesłanek jest depresja, gdyż we wszystkich rotalnych sprawach osoby zmagaly się z tym zaburzeniem; drugim faktorem natomiast jest skłonność jednostki do pracoholizmu, związanego z nadmiernym zaangażowaniem zawodowym. Stąd też wydaje się, iż na zasadzie analogii należałoby skorzystać z wypracowanej doktryny dotyczącej tych anomalii.

W literaturze kanonistycznej znajdują się publikacje poświęcone wpływowi nerwic oraz pracoholizmu na niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa. Z objawów zespołu wypalenia zawodowego

working, and planning the wedding. I felt that I was shouldering more than my share of the burden while Ray was only taking classes, not working to earn the money we needed for the wedding, honeymoon, and starting our life together”. “I was overwhelmed and exhausted and burned out, and felt it was unfair for me to carry so much of the burden” (I, 9, 13 b). Attamen gravis defectus discretionis iudicii nonnisi in severa forma anomaliae psychicae verificari potest, non autem in difficultatibus vitae ordinariae vel in levioribus psychopathologiis. Nam, sicut Ioannes Paulus II monet, “una vera incapacità è ipotizzabile solo in presenza di una seria forma di anomalia che, comunque si voglia definire, deve intaccare sostanzialmente le capacità di intendere e/o di volere del contraente” (*Allocutio ad Rotae Romanae Auditores coram admissos*, die 5 februarii 1987, n. 7; AAS 79 [1987] p. 1457). Haec omnia igitur obstant, quominus sententia affirmativa primae instantiae per decretum continenter confirmari possit”.

wynika, iż sprawy mogłyby być prowadzone z dwóch tytułów: poważnego braku rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich (kan. 1095, 2^o¹³) oraz niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095, 3°).

2.2.1. Brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich (kan. 1095, 2°)

Z założeń doktrynalnych dotyczących konceptu niezdolności konsensualnej wynika, iż nieważność małżeństwa może zostać sprokurowana jedynie ciężką anomalią. Z drugiej strony, powinien zaistnieć związek przyczynowy pomiędzy ciężką anomalią a niezdolnością do zawarcia małżeństwa.

Nupturient znajdujący się w ciężkiej depresji może okazać się niezdolny do poznania przedmiotu zgody małżeńskiej, a w sposób szczególnie do dokonania oceny krytycznej co do zawieranego małżeństwa. Z reguły żyje w poczuciu upadku i winy, które ograniczają jego krytyczny osąd [Leszczyński 2015, 40]. Jak zauważył Gianfranco Zuanazzi, niejednokrotnie towarzyszą temu ataki melancholii, klasyfikowane w DSM-IV jako ciężkie zaburzenia depresyjne [Zuanazzi 2006, 140]. Grzegorz Leszczyński utrzymuje, iż osoba dotknięta depresją nie jest w stanie należycie skoncentrować swej uwagi. Jej myślenie jest bardzo powolne [Leszczyński 2009, 536]. Bardzo trudno jest jej postrzegać małżeństwo i pożycie z nim związane w sensie pozytywnym. Z reguły nie jest w stanie rozważyć wszystkiego za i przeciw małżeństwu; nie jest także w stanie dokonać krytycznej oceny motywów przemawiających za zawieraniem małżeństwa [Leszczyński 2009, 536; Tenże 2015, 41-42]. Według Michela Profita opisane stany mogą wystąpić w przypadku psychozy maniakalno-depresyjnej, neurozy depresyjnej czy też zaburzeń depresyjnych osobowości [Profita 2006, 148-74].

2.2.2. Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095, 3°)

Z reguły depresja charakteryzuje się obniżonym nastrojem, w wyniku czego nupturient jest przygnębiony emocjonalnie [Leszczyński 2009, 538].

¹³ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022.

Zazwyczaj zmęczeniu towarzyszy poczucie bezwartościowości oraz poczucie winy. Taki stan powstrzymuje nupturienta od podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Jeśli depresja jest ciężka, to z reguły małżonek nie wykazuje zainteresowania współmałżonkiem [Tenże 2015, 43]. Z depresją wiąże się też wyobcowanie egzystencjalne, zamykanie się w sobie, dlatego też jednostka nie jest wyczulona na potrzeby innych, współmałżonka i rodziny, co zwykle skutkuje brakiem relacji wzajemnych. Brak zainteresowania współmałżonkiem może też destabilizować życie seksualne. Przy ciężkiej depresji małżonek nie jest zdolny do podjęcia i wypełnienia obowiązków wynikających z dobra potomstwa oraz dobra małżonków [Tenże 2009, 538; Tenże 2015, 43; Profita 2006, 205-10; Dzierżon 2025, 58-60].

Również w przypadku wystąpienia poważnego (ciężkiego) pracoholizmu osoba nie może podjąć przedmiotu zgody małżeńskiej, co wiąże się z podjęciem i wypełnieniem istotnych obowiązków małżeńskich. W obszarze dobra małżonków może pojawić się niezdolność do nawiązania relacji interpersonalnych, brak pomocy wzajemnej oraz brak możliwości samodoskonalenia, wypaczenie pożycia seksualnego; w obszarze dobra potomstwa – zaniechanie troski o wychowanie dzieci, przejawiające się w zaniebdaniu wychowania religijnego, moralnego, społecznego oraz kulturalnego [Mierzejewski 2011, 44-48].

Podsumowanie

Problem wpływu zespołu wypalenia zawodowego na niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa, jak dotąd nie został podjęty w publikacjach kanonistycznych. Taki stan generuje poważne trudności w analizie tego zagadnienia. Inaczej ma się rzecz natomiast z literaturą psychologiczną i medyczną, gdzie ten problem jest już rzetelnie przebadany. Opracowania z tego zakresu wiedzy nie odnoszą się jednak do małżeństwa oraz pożycia z nim związanego. Stąd też istnieje trudność z przejściem tych rezultatów badań w obszar kanonistyczny, gdyż w tym wypadku powinna zostać zachowana wspomniana zasada „czystości metodologicznej”.

Należy dodać, iż pomocnym w tym przedsięwzięciu badawczym nie okazało się również orzecznictwo rotalne, gdyż żadna z prowadzonych dotychczas spraw nie była sprawą z wyraźnym współudziałem *Burnout Syndrome*. Jedynie w niektórych nieopublikowanych rotalnych orzeczeniach termin *burnout* pojawia się śladowo. Taki stan wynika zapewne z faktu,

iz zespół wyczerpania zawodowego nie jest uznawany za odrębną jednostkę chorobową, ale jedynie za syndrom. Wykazano jednak, iż we wszystkich omówionych trzech wyrokach i jednym dekrete wyczerpaniu kontrahenta towarzyszyła depresja. Stąd też w analizie tego zagadnienia w obszarze kanonistycznym posłużono się opracowaniami dotyczącymi wpływu depresji na niezdolność do zawarcia małżeństwa. Kolejną przesłanką stało się owładnięcie jednostki pracą, zwane też pracoholizmem, uwydatniane w opracowaniach psychologicznych i medycznych. Tej problematyce poświęcono też pewne opracowania kanonistyczne. Stąd też rezultaty badań w tym zakresie stały się drugim faktorem, który wzięto pod uwagę w tym opracowaniu.

Wykazano, iż sprawy ze współdziałaniem *Burnout Syndrome*, w zależności od zaistniałych uwarunkowań, powinny być prowadzone z jednego z tytułów określonych w kan. 1095, 2°-3°, a więc z poważnego braku rozeznania oceniającego bądź niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Michela Profita nie wyklucza nawet w przypadku wystąpienia najcięższych stanów depresji zawiązania sporu z tytułu ujętego w kan. 1095, 1°, a więc pozbawienia wystarczającego używania rozumu. W jej opinii taka sytuacja mogłaby mieć szczególnie miejsce w przypadku psychozy maniakalno-depresyjnej [Profita 2006, 125-34].

PIŚMIENICTWO

- Bańkowska, Agnieszka. 2016. „Syndrom wypalenia zawodowego – symptomy i czynniki ryzyka.” *Pielęgniarstwo Polskie* 60, nr 2:256-60.
- Bianchi, Renzo, Irvin S. Schonfeld, i Eric Laurent. 2015. „Is it time to consider the “burnout syndrome” a distinct illness?” *Frontiers in Public Health* 2, nr 6:1-3. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2015.00158>
- Cao, Beibei, Norlizah Che Hassan, i Muhd Khaizer Omar. 2024. „The Impact of Social Support on Burnout among Lecturers: A Systematic Literature Review.” *Behavioral Sciences* 14:1-21. <https://doi.org/10.3390/bs14080727>
- Demerout, Evangelia. 2024. „Burnout: a comprehensive review.” *Zeitschrift für Arbeitswissenschaft* 78:492-504. <https://doi.org/10.1007/s41449-024-00452-3>
- Dzierżon, Ginter. 2011. „Recepcja osiągnięć psychologii u psychiatrii w prawie małżeńskim.” *Prawo Kanoniczne* 54, nr 1-2:175-90.
- Dzierżon, Ginter. 2025. „Pracoholizm jako przyczyna niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa w orzecznictwie Roty Rzymskiej. Implikacje procesowe.” *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 35:49-62. <https://doi.org/10.32077/bskp.9446>

- Freudenberger, Herbert. 1974. „Staff Burn-Out.” *Journal of Social Issues* 30, nr 1:159-66.
- Gawron, Iwona. 2025. „Wypalenie zawodowe – przyczyny, objawy i strategie zapobiegania.” *Studia Ekonomiczne* 15, nr 1:4-13.
- Gembalska-Kwiecień, Anna, i Zbigniew Żurakowski. 2016. „Przyczyny i skutki wypalenia zawodowego.” *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej* 19, z. 92:73-83.
- Kaczmarek, Aleksandra. 2019. „Wypalenie zawodowe – następstwo stresu zawodowego.” *Nowoczesne Systemy Zarządzania* 14, nr 1:65-78.
- Leszczyński Grzegorz. 2009. „Wpływ depresji na niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa.” W *Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*, t. 1. red. Józef Wroceński, i Jan Krajczyński, 529-40. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Leszczyński, Grzegorz. 2015. „Zaburzenia depresyjne jako przyczyna niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa.” *Prawo Kanoniczne* 58, nr 2:31-45.
- Maslach, Cristina. 2000. „Wypalenie w perspektywie wielowymiarowej.” W *Wypalenie zawodowe. Przyczyny, mechanizmy*, red. Helena Sęk, 13-31. Warszawa: PWN.
- Mierzejewski, Krzysztof. 2011. „Pracoholizm jako przyczyna niezdolności do zawarcia małżeństwa.” *Ius Matrimoniale* 16(22):27-57.
- Okła, Wiesława, i Stanisława Stueden. 1998. „Psychologiczne aspekty zespołu wypalenia.” *Roczniki Psychologiczne* 1:119-30.
- Profita, Michela. 2006. *L'incidenza della depressione nelle cause canoniche di nullità del matrimonio: profili medico-legali e probatori*. Roma: Lateran University Press.
- Pytel, Natalia. 2020. „Przyczyny i skutki zjawiska wypalenia zawodowego wśród osób wykonujących zawody służebne.” *Homo et Societas. Wokół pracy społecznej i społecznej* 5:70-86.
- Seidler, Andreas, Marleen Thinschmidt, Stefanie Deckert, i in. 2014. „The role of psychosocial working conditions on burnout and its core component emotional exhaustion – a systematic review.” *Journal of Occupational Medicine and Toxicology* 14:1-13. <https://doi.org/10.1186/1745-6673-9-10>
- Siemiński, Mariusz, Anna Nitka-Siemińska, i Walenty M. Nyka. 2007. „Zespół wypalenia.” *Forum Medycyny Rodzinnej* 1, nr 1:45-49.
- Zuanazzi, Gianfranco. 2006. *Psicologia e psichiatria nelle causa matrimoniali canoniche*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.